

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЦАРЮК Сергій Васильович

УДК 343.81

**КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У
ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ МАКСИМАЛЬНОГО РІВНЯ
БЕЗПЕКИ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпропетровськ – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Богатирьов Іван Григорович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Колб Олександр Григорович,

Волинський національний університет ім. Л. Українки,

завідувач кафедри кримінального права і процесу

кандидат юридичних наук, доцент

Шинкарьов Юрій Вікторович,

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди,

заступник декана юридичного факультету з наукової роботи

Захист відбудеться «20» лютого 2009 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26)

Автореферат розісланий “19” січня 2009 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. М. Школа

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Поступ України як соціальної, демократичної та правової держави у європейське співтовариство вимагає підвищення ефективності функціонування усіх ланок суспільства. До основних засад розбудови української держави необхідно віднести й удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства у напрямі відповідності положенням Конституції України та міжнародно-правовим документам, що регламентують поведження із засудженими, з метою захисту їх прав і свобод, суспільства та держави загалом.

За даними Державного департаменту України з питань виконання покарань, чисельність осіб, засуджених до кримінальних покарань у виді позбавлення волі на певний строк, залишається високою, а засуджених до довічного позбавлення волі (далі – ДПВ) – має тенденцію до зростання. Так, у 2004 році у виправних колоніях максимального рівня безпеки (далі – ВК максимального рівня безпеки) відбували покарання 5496 осіб, серед них – 971 засуджений до ДПВ; у 2005 році – 5592 засуджених, серед яких 1172 засуджених до ДПВ; у 2006 році – 5741 засуджений, у тому числі – 1213 засуджених до ДПВ; у 2007 році – 5792 засуджених та 1270 засуджених до ДПВ, станом на 31 грудня 2008 року – 5503 засуджених, серед них 1292 засуджених до ДПВ¹.

Сучасна наука кримінально-виконавчого права повинна спрямувати зусилля на дослідження особи, яка засуджена до тривалих термінів ув'язнення. Саме з урахуванням того, що завданням цієї науки є пошук оптимальних шляхів удосконалення правового регулювання діяльності органів і установ виконання покарань, вивчення особи засудженого, розробка з цією метою відповідних теоретичних і практичних рекомендацій, постає необхідність подальшого розвитку наукових теорій, які мають на меті поглиблене вивчення особистості засудженого. Одним із напрямів дослідження особи, яка відбуває тривалий строк покарання, а також удосконалення законодавчого врегулювання процесу виконання кримінального покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі є кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки.

В юридичній літературі теоретичні та практичні питання кримінально-виконавчої характеристики були предметом вивчення таких відомих радянських учених-юристів, як: Г.А. Аванесов, О.В. Брілліантов, М.І. Волошин, І.О. Кирилова, С.І. Комарицький, О.Б. Лисягін, В.О. Ласточкин, Ю.О. Мінаков, О.С. Міхлін, А.О. Новіков, М.О. Стручков, О.Л. Ременсон, О.М. Ружніков, Ю.М. Ткачевський, В.З. Фетісов, А.В. Шаміс.

Безумовно, їх роботи збагатили здобутки теорії вивчення особи засудженого під час відбування ним покарання, вони також мають велику наукову та пізнавальну цінність. Разом з тим, не можна не відзначити, що більшість досліджень здійснені до 90-х років ХХ ст., що не відповідає сучасним тенденціям розвитку науки кримінально-виконавчого права.

¹Довідка про чисельність осіб, які відбувають покарання в установах кримінально-виконавчої служби України, станом на 31 грудня 2008 року.

Серед вітчизняних науковців проблемам виконання покарань значну увагу приділяли наступні вчені: Л.В. Багрій-Шахматов, В.А. Бадира, В.С. Батиргареєва, Ю.В. Баулін, О.В. Беца, Є.М. Бодюл, А.П. Гель, Т.А. Денисова, О.М. Джужа, Л.М. Давиденко, В.П. Ємельянов, О.Г. Колб, В.В. Лень, С.Ю. Лукашевич, В.О. Меркулова, П.П. Михайленко, Л.О. Мостепанюк, А.А. Музика, О.М. Неживець, В.П. Петков, В.І. Рудник, О.В. Романенко, В.М. Трубников, А.Х. Степанюк, С.Я. Фаренюк, П.Л. Фріс, О.Г. Фролова, О.І. Фролов, Ю.А. Чеботарьова, Ю.В. Шинкарьов, І.С. Яковець.

Окремо варто зазначити, що у науці кримінально-виконавчого права за роки незалежності України намітилися певні зрушення, викликані новим поштовхом у розробці теоретичних та практичних засад кримінально-виконавчої характеристики. На монографічному рівні окремі її питання досліджували І.Г. Богатирьов, Т.А. Денисова, О.Г. Колб. Роботи цих науковців, без сумніву, збагатили науку кримінально-виконавчого права і становлять собою значну наукову та практичну цінність. Проте чимало питань з окресленої тематики залишаються дискусійними та потребують подальшої наукової розробки, чим і визначається актуальність даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дослідження відповідає основним положенням Концепції реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженої Указом Президента України № 401/2008 від 25 квітня 2008 року, Державної програми покращення умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту, на 2006-2010 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 1090 від 03 серпня 2006 року, а також Тематики пріоритетних напрямів досліджень на 2006-2010 рр., затвердженої науково-методичною радою Державного департаменту України з питань виконання покарань 17 лютого 2006 р., і відповідає Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2005-2010 рр., рекомендованим відділенням кримінально-правових наук Академії правових наук України.

Тема дослідження затверджена вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 22 лютого 2007 року (протокол № 2).

Мета і завдання дослідження. Мета полягає у визначенні теоретичної моделі та з'ясування сутності кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки, а також вироблення науково-обґрунтованих положень щодо удосконалення норм чинного кримінально-виконавчого законодавства і практики його застосування.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних завдань:

- дослідити виникнення та розвиток кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки;
- на основі існуючих підходів у науці кримінально-виконавчого права сформулювати поняття та визначити ознаки кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки;
- охарактеризувати соціально-демографічні ознаки особи засудженого як елемент кримінально-виконавчої характеристики;
- визначити правовий статус засуджених, які відбувають покарання у ВК

максимального рівня безпеки, як ознаку кримінально-виконавчої характеристики;

– проаналізувати соціально-психологічні ознаки засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки;

– визначити умови відбування покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки як ознаку кримінально-виконавчої характеристики;

– дослідити ступінь виправлення засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, як ознаку їхньої кримінально-виконавчої характеристики;

– визначити місце кримінально-виконавчої характеристики у структурі основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки;

– виробити пропозиції з удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України, галузевих нормативно-правових актів, а також рекомендації щодо практичного застосування кримінально-виконавчої характеристики персоналом ВК максимального рівня безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі у ВК максимального рівня безпеки.

Предметом дослідження є кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети, завдань дослідження та його об'єкта і предмета. Методологічну основу дисертаційного дослідження склали наступні методи: діалектичний – застосовувався при визначенні поняття та ознак кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки (підрозділи 1.1; 1.2); логічний – як універсальний спосіб аргументування (підрозділи 2.2; 2.3; 2.4; 2.5); формально-юридичний аналіз норм чинного кримінально-виконавчого законодавства – дозволив сформулювати пропозиції щодо удосконалення правового регулювання процесу відбування кримінального покарання у ВК максимального рівня безпеки (2.3; 2.4; 3.1); статистичний метод – для опрацювання офіційної державної та іншої, власноруч сформованої емпіричної бази як одного із джерел отримання відомостей про предмет дослідження (підрозділи 2.1; 2.3; 2.4; 2.5; 3.1.1-3.1.5); соціологічні методи – при здійсненні анкетування та інтерв'ювання персоналу ВК максимального рівня безпеки, а також засуджених.

Емпіричну основу дослідження склали показники статистики Державного департаменту України з питань виконання покарань за 2004-2008 роки; узагальнені дані анкетування 430 засуджених до покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки Житомирської, Луганської, Львівської, Рівненської, Сумської областей; результати вивчення 150 особових справ засуджених; дані опитування 120 співробітників цих установ, а також наукові публікації та власний досвід роботи дисертанта у Державній кримінально-виконавчій службі України.

У дослідженні були використані праці вітчизняних та зарубіжних вчених у

галузі кримінально-виконавчого права, а також пенітенціарної педагогіки та психології, криминології, криміналістики й інших наук.

Правову основу дослідження становлять: Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс України, нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародні правові акти, які регламентують поведження із засудженими, відомчі нормативні акти Державної кримінально-виконавчої служби України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше в Україні на монографічному рівні з урахуванням сучасних наукових праць у теорії кримінально-виконавчого права проведено дослідження кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки.

Наукова новизна отриманих результатів конкретизується у таких основних положеннях:

вперше:

– проаналізовано витoki кримінально-виконавчої характеристики засуджених, що дозволяє стверджувати наступне: першоджерелом кримінально-виконавчої характеристики засуджених є їхня виправно-трудова характеристика, яка використовувалася у спеціальних переписах засуджених з метою аналізу їх кількісного та якісного складу;

– запропоновано визначення поняття кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, а саме: врегульоване чинним кримінально-виконавчим законодавством, передбачене у часі комплексне вивчення особи, яка відбуває покарання у виправній колонії максимального рівня безпеки, завдяки чому забезпечується вибір та застосування засобів виправлення і ресоціалізації засудженого та його адаптація після звільнення;

– визначено класифікацію ознак кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, а також принципи використання даної характеристики. До останніх належать: комплексність, послідовність у вивченні динаміки особистісних змін у засудженого, тривалість у часі та оцінка ефективності використання основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених;

– досліджено соціально-демографічні, соціально-психологічні ознаки засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, їх правовий статус, ступінь виправлення та умови відбування ними покарання як елементи їх кримінально-виконавчої характеристики;

– запропоновано впровадити новий критерій – ступінь суспільної небезпеки засудженого – для оцінки можливості зміни умов тримання у межах прогресивної системи відбування покарань засудженими до довічного позбавлення волі;

– на основі кримінально-виконавчої характеристики проведено аналіз застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених (ч. 3 ст. 6 КВК України), що дозволило виявити певні недоліки у їх застосуванні;

удосконалено:

– критерії оцінювання ступеня виправлення засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, а саме: „стає на шлях виправлення”, „став на шлях виправлення”, „довів своє виправлення”, які враховуються при застосуванні ст. 100-101 КВК України;

– підґрунтя щодо правового регулювання умов тримання засуджених до ДПВ. Із цією метою пропонується дозволити їм отримувати тривале побачення (раз на півроку) та подовжити термін їхнього перебування у дільниці карантину, діагностики та розподілу до одного місяця;

– механізм визначення місця відбування покарання засудженими до довічного позбавлення волі. Запропоновано внести зміни до ст. 150 КВК України з метою законодавчого закріплення відбування покарання засудженими чоловіками у ВК максимального рівня безпеки; жінками у виправних колоніях середнього рівня безпеки;

– підходи щодо реалізації програми диференційованого виховного впливу на засуджених у ВК максимального рівня безпеки, в межах якої запропоновано враховувати кримінально-виконавчу характеристику засуджених;

дістало подальшого розвитку:

– поняття правового статусу засудженого, який відбуває покарання у ВК максимального рівня безпеки. Під ним необхідно розуміти законодавчо закріплену сукупність прав, обов'язків та законних інтересів засуджених, що передбачені порядком та умовами відбування покарання у ВК максимального рівня безпеки;

– механізм правового регулювання застосування стягнень до засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки. Пропонується виключити норму Інструкції про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, затвердженої наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань № 261 від 16 грудня 2003 року, яка передбачає направлення засуджених із виправних колоній середнього рівня безпеки до приміщень камерного типу ВК максимального рівня безпеки, як таку, що протирічить нормам Конституції України та принципам справедливості і законності при виконанні кримінальних покарань;

– дослідження соціально-психологічних ознак засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, що дозволило виділити два періоди соціального становлення засудженого: соціально-психологічної адаптації та решта строку перебування у колонії. Серед психологічних рис провідну роль відіграють агресія та акцентуації характеру.

Провідною ідеєю дисертації є науково обґрунтоване запровадження кримінально-виконавчої характеристики у практичну діяльність персоналу виправних колоній максимального рівня безпеки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – сформульовані та викладені положення, узагальнення, висновки і рекомендації мають як загальнотеоретичне, так і практичне значення для науки кримінально-виконавчого права та можуть бути використані для подальших наукових розробок у теорії вивчення процесу

виконання-відбування кримінальних покарань;

– у *правотворчості* – для вдосконалення Кримінально-виконавчого кодексу України (лист Комітету Верховної Ради України з питань забезпечення правоохоронної діяльності № 04-19/2231 від 22 вересня 2008 р.);

– у *правозастосовчій діяльності* – у розробці рекомендацій до складання характеристик на засуджених при оцінці ступеня їх виправлення та при зверненні із клопотанням про помилування до Президента України (*акт впровадження* Державного департаменту України з питань виконання покарань № 5-2559/ Ін від 05 червня 2008 р.);

– у *навчальному процесі* – під час викладання дисциплін „Кримінально-виконавче право”, „Особливості відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі в УВП закритого типу”, при підготовці підручників, навчальних посібників, у науково-дослідницькій та навчальній роботі студентів та курсантів (*акт впровадження* Чернігівського юридичного коледжу Державного департаменту України з питань виконання покарань № 1/482 від 26 березня 2008 р.); (*акт впровадження* Білоцерківського училища професійної підготовки працівників кримінально-виконавчої системи № 449 від 13 червня 2008 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати наукового дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального права та криминології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, а також на Міжнародній науково-практичній конференції „Проблеми запобігання злочинності в органах і установах виконання покарань” (Чернігів, 2006 р.), Межвузовской научно-практической конференции „Историко-правовые и социально-экономические аспекты развития общества” (Чернигов, 2007 г.), II Міжнародній науково-практичній конференції „Від громадянського суспільства – до правової держави” (Харків, 2007 р.), науково-практичному семінарі „Актуальні проблеми відбування покарань в Україні” (Кіровоград, 2007 р.), науково-практичному семінарі „Державна політика у сфері кримінальної юстиції та забезпечення правопорядку в Україні” (Дніпропетровськ, 2008 р.), Міжвузівській науково-практичній конференції „Актуальні питання підвищення ролі громадськості в процесі виправлення та ресоціалізації осіб, які відбувають покарання в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України” (Чернігів, 2008 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено у десяти наукових працях, з яких чотири – у фахових виданнях, затверджених ВАК України, шість – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, семінарів.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, п'яти додатків, списку використаних джерел (224 найменування). Загальний обсяг роботи становить 230 сторінок, обсяг основного тексту – 180 сторінок, додатків – 25 сторінок, списку використаних джерел – 25 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну основу, наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, апробацію та публікації результатів дослідження, визначено його структуру і обсяг.

Розділ 1. „Сучасний стан розробки та поняття кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки” складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *„Витоки та сучасний стан кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки”* проведено аналіз становлення та розвитку виправно-трудова характеристика засуджених як першоджерела кримінально-виконавчої характеристики та виявлено загальні елементи у її структурі.

На підставі наукових позицій щодо походження кримінально-виконавчої характеристики встановлено, що історичними витокami її формування є виправно-трудова характеристика засуджених. Мета останньої полягала у виявленні кількісних та якісних показників характеристики засуджених, які відбували покарання у виправно-трудовах, виховно-трудовах колоніях, колоніях-поселеннях та спецкомендатурах.

З'ясовано, що для дослідження процесу відбування засудженими покарання використовувалися наступні терміни: „характеристика засудженого у процесі відбування ним покарання”, „виправно-трудова характеристика”, „пенітенціарна характеристика”. Запропоновано виокремити наступні елементи, які найчастіше використовувалися у структурі цих характеристик: місце та строк відбування покарання засудженим; поведінка під час відбування покарання; участь засуджених у самодіяльних організаціях; оцінка ступеня їх виправлення і перевиховання; ставлення до суспільно корисної праці.

Встановлено, що кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, не була предметом розгляду вітчизняної науки кримінально-виконавчого права протягом останніх років.

Визначено, що сьогодні існує потреба у ґрунтовному дослідженні не тільки теоретичних, а й практичних засад такої характеристики з метою запровадження її у практичну діяльність персоналу ВК максимального рівня безпеки.

У підрозділі 1.2. *„Поняття кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки”* дисертантом на основі проведеного аналізу існуючих кримінологічної, кримінально-правової, криміналістичної характеристик запропоновано змістовне наповнення кримінально-виконавчої характеристики, що містить у собі: ознаки, принципи, функції даного поняття.

У роботі доводиться, що у вітчизняній науці кримінально-виконавчого права відсутнє поняття кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки. На основі усталених

визначень кримінологічної, кримінально-правової та криміналістичної характеристик, які використовуються у суміжних галузях наук, для вивчення особи, засудженої до кримінального покарання, надається поняття кримінально-виконавчої характеристики засуджених.

Зазначається, що кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, – це врегульоване чинним кримінально-виконавчим законодавством, передбачене у часі комплексне вивчення особи, яка відбуває покарання у ВК максимального рівня безпеки, завдяки чому забезпечується вибір та застосування засобів виправлення і ресоціалізації засудженого та його адаптація після звільнення. На цій основі кримінально-виконавча характеристика розглядається у двох значеннях: широкому – для визначення процесу виконання-відбування будь-якого виду кримінального покарання та вузькому – вивчення порядку та умов відбування покарання у ВК максимального рівня безпеки.

Визначено, що складовими елементами (ознаками) запропонованої характеристики є такі: соціально-демографічні, соціально-психологічні ознаки; правовий статус; умови відбування покарання та ступінь виправлення засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки. Встановлено, що дана характеристика виконує певні функції: прикладна функція впливає на порядок та умови виконання і відбування покарання; інформаційна функція забезпечує інформацію про об'єкт пізнання; організаційно-виконавча функція допомагає суб'єктам виконання покарання правильно застосовувати засоби виправлення і ресоціалізації засуджених. На основі аналізу нормативно-правових актів, які регламентують діяльність у сфері виконання кримінальних покарань, обґрунтовано необхідність включення такої характеристики до програми диференційованого виховного впливу на засудженого, що сприятиме поглибленому вивченню особистості засудженого через його кримінально-виконавчу характеристику.

Розділ 2. „Ознаки кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки” містить п'ять підрозділів.

У підрозділі 2.1. „Соціально-демографічні ознаки кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки” з'ясовано, що перебування засудженого протягом тривалого строку в умовах постійної ізоляції місця позбавлення волі зумовлює необхідність вирізнення найбільш значимих ознак, тих, які б максимально відображали процес особистісних змін у результаті виховного впливу на нього, готовність до повернення в суспільство. Автор доводить, що відомості про стать, вік, сімейний стан та освітній рівень засудженого в запропонованій структурі кримінально-виконавчої характеристики дозволяють персоналу установи виконання покарань отримати першочергову інформацію про засудженого, яка має значення при його розподілі у відділення соціально-виховної та психологічної роботи (далі – відділення СВІР), складанні індивідуальної програми соціально-виховної та психологічної роботи із ним, при проведенні заходів виховного характеру, а також (стосується засуджених до довічного

позбавлення волі) врахуванні їхньої сумісності при покамерному розміщенні. Для обґрунтованості результатів дослідження автором опитано 430 засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки, серед яких – 50 засуджених до ДПВ, вивчено 150 особових справ засуджених. Отримані результати свідчать про певну правову неузгодженість у визначенні виду установи виконання покарань для жінок, засуджених до довічного позбавлення волі. У зв'язку з цим запропоновано внести відповідні зміни у ст. 150 КВК України, визначивши місцем відбування покарання для даної категорії засуджених виправні колонії середнього рівня безпеки.

З'ясовано, що у ВК максимального рівня безпеки значну частку засуджених становить молодь віком від 25 до 35 років (41,3 %), серед засуджених до ДПВ вагому частку становлять люди зрілого віку від 35 до 60 років (52 %). Аналіз сімейного стану засуджених дозволяє стверджувати про наявність значної частки таких, які не мають сім'ї (56,8 %), а серед засуджених до довічного позбавлення волі вона становить 72 %. Дисертантом виявлено існуючий недолік, що обмежує право засуджених до ДПВ на укладання шлюбу, а це, в свою чергу, може призвести до втрати ними соціальних контактів.

У підрозділі 2.2. „Соціально-психологічні ознаки засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки” досліджено соціальні та психологічні особливості засуджених, які відбувають покарання у цих колоніях. Дисертант, поряд із загальноприйнятими поняттями соціального середовища, виділяє безпосереднє соціальне середовище засуджених, до якого входять засуджені та колектив співробітників і яке має певні особливості: обмежене коло спілкування, сувора регламентація усіх сфер життя у колонії, наявність осіб, які мають виражені аморальні якості, пов'язані із злочинним способом життя та наявністю попередніх судимостей у 72 % засуджених. У зв'язку з цим пропонується зменшити чисельність засуджених у відділеннях СВІР до 50 осіб, що повинно сприяти належному проведенню заходів виховного та психокорекційного характеру. Досліджуючи соціально-психологічні ознаки, автор виділяє два періоди соціального становлення засудженого у виправній колонії: перший – це період соціально-психологічної адаптації, від якого залежить формування спрямованості поведінки засудженого, правильне сприйняття ним виховного впливу, режимних вимог, готовність до життя в умовах ізоляції; другий – це решта строку перебування у колонії.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що 41,3 % молоді, яка прибуває до виправної колонії, схильна до входження у групи позитивної чи негативної спрямованості; особам віком від 35 до 60 років притаманна поміркованість та виваженість у прийнятті рішень; певну проблему у пристосованості до оточуючого середовища становлять засуджені похилого віку (2,6 %). Важливе значення має також наявність досвіду перебування у місцях позбавлення волі, строк покарання та соціально-психологічна готовність до відбування покарання. При урахуванні психологічних ознак засуджених автором здійснено аналіз праць вчених не тільки у галузі кримінально-виконавчого права, а й юридичної психології, що надає отриманим результатам достовірності та обґрунтованості. Встановлено, що засудженим, які відбувають покарання у ВК

максимального рівня безпеки, притаманні такі психологічні якості у структурі їхньої особистості, як: агресія, акцентуації характеру, ставлення до злочину та призначеного судом покарання. Для них типовими є наступні види агресії: вербальна та фізична гетероорієнтована агресії. У ставленні до вчиненого злочину засудженим притаманне заперечення власної провини у його вчиненні (55,3 % засуджених до позбавлення волі та 54 % – до ДПВ). Виявлені такі інтроспективні оцінки характеру засуджених: дисциплінованість (63 %); збудливість (62 %); співчуття та відвертість (52 %). Для засуджених до довічного позбавлення волі типовими є наступні суб'єктивні стани: низький рівень суб'єктивного контролю поведінки, який виявляється у схильності приписувати іншим провини у вчиненні злочину; емоційна нестійкість і ригідність, які поєднуються із стурбованістю та готовністю до підкорення; стан низької пристосованості до стресу.

У підрозділі 2.3. „Правовий статус як ознака кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки” зазначається, що персонал цих виправних колоній виконує два види кримінального покарання – позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі. Це обумовлює певні особливості правового статусу таких засуджених. Дисертант дотримується усталеного підходу до визначення правового статусу засуджених, тому при дослідженні прав засуджених приділено увагу їхній соціальній ролі та призначенню. Автор пропонує розглядати права цієї категорії засуджених у двох значеннях: перспективному і ретроспективному. Поряд з правами засуджених також мають місце їхні обов'язки, які є мірою поведінки у період відбування покарання, та законні інтереси.

Особливістю правового статусу засуджених до покарання у виді довічного позбавлення волі є „безстроковість” відбування покарання, адже вона відіграє важливу роль у сприйнятті засудженими власних перспектив, які формують їх поведінку протягом всього періоду перебування в місцях позбавлення волі. На основі аналізу теоретичних підходів до розуміння правового статусу засуджених автор визначає правовий статус засудженого, який відбуває покарання у ВК максимального рівня безпеки, як законодавчо закріплену сукупність прав, обов'язків та законних інтересів, що передбачені порядком та умовами відбування покарання у ВК максимального рівня безпеки.

У підрозділі 2.4. „Умови відбування покарання як ознака кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки” досліджується законодавче врегулювання умов відбування кримінальних покарань у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі. Ґрунтуючись на аналізі правових норм та емпіричній базі дослідження, встановлено, що найбільшу кількість заборон, які передбачені умовами тримання, мають засуджені до ДПВ. Наявність суворих умов тримання цієї категорії засуджених суперечить низці міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актів, що обумовило пропозицію про внесення змін до ч. 1; ч. 2 ст. 112; ч. 2 ст. 140; ч. 5 ст. 150 КВК України. У контексті приведення умов тримання засуджених до ДПВ у відповідність до міжнародних стандартів тримання ув'язнених пропонується дозволити їм отримувати тривалі побачення раз на півроку, що, на

думку дисертанта, по-перше, збереже соціальні контакти із рідними та близькими засудженого; по-друге, позитивно позначиться на його психічному стані; по-третє, дозволить залучати родичів до виховного процесу для більшої його ефективності.

Про необхідність покращення умов тримання засуджених у ВК максимального рівня безпеки свідчить правовий аналіз норм КВК України. Для достовірності та об'єктивності отриманих висновків щодо приведення умов тримання у відповідність до міжнародних стандартів поводження із засудженими вивчено результати анкетування засуджених. Найбільш суттєвими серед умов відбування покарання, на їхній погляд, є: можливість використання у повному обсязі коштів, отриманих за переказами (55,5 % засуджених до позбавлення волі та 92 % засуджених до ДПВ), а також отримання ними посилок (передач) (90 % та 92 % засуджених відповідно), використання ними тривалих побачень (30,3 %) та короткострокових (67,4 %) відповідно.

У підрозділі 2.5. *„Ступінь виправлення засуджених як ознака кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки”* дисертант, аналізуючи ч. 1, ч. 3 ст. 101; ч. 4 ст. 124; ч. 2 ст. 130 КВК України, доходить висновку про те, що ступінь виправлення має значення при вирішенні питань, пов'язаних зі зміною правового статусу, застосуванням до засудженого заохочувальних норм чи дисциплінарних стягнень та включає в себе психолого-педагогічну класифікацію засуджених. Поряд з цим дисертант пропонує розглядати ступінь виправлення і як ознаку кримінально-виконавчої характеристики засуджених, оскільки має місце їхній взаємозв'язок, який виявляється у: меті її використання (повному та всебічному вивченню особи засудженого в умовах суворої ізоляції та впливу на нього процесу виконання-відбування покарання); аналізі та узагальненні максимальної інформації про особистість засудженого; визначенні подальших перспектив, планів та намірів засудженого протягом решти невідбутої частини строку покарання.

Ступінь виправлення засудженого розуміється як результат його повного і всебічного вивчення протягом певного періоду відбування покарання та дозволяє дійти висновку про зміни у його особистості. З метою удосконалення існуючих характеристик ступеня виправлення („стає на шлях виправлення”, „став на шлях виправлення” та „довів своє виправлення”) запропоновано виділяти критерії, котрі необхідно враховувати при оцінці ступеня виправлення засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки. Це ставлення до вчиненого злочину; дотримання режиму відбування покарання та наявність стягнень і заохочень; поведінка стосовно персоналу та поведінка стосовно інших засуджених; ставлення до праці; дотримання засудженим правил санітарії та гігієни; ставлення до навчання; участь у самодіяльних організаціях; ставлення до програми диференційованого виховного впливу.

Дисертантом пропонується використання нового критерію оцінки ступеня виправлення засуджених, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі – „ступеня їх суспільної небезпеки”. Обґрунтовано, що оскільки довічне позбавлення волі є „безстроковим” видом покарання, існує проблема щодо оцінки впливу на таких засуджених основних засобів виправлення і ресоціалізації через те, що будь-який

вплив має певні межі. З'ясовано, що дана оцінка повинна включати в себе два критерії: суб'єктивний (визнання власної провини у вчиненому злочині, без чого неможливо у подальшому говорити про його виправлення; проходження засудженим психокорекційних програм; програм терапії; оцінка засудженим власних можливостей; ставлення до релігії; підтримка соціально-корисних зв'язків із родичами та близькими) та об'єктивний (висновок психолога установи із зазначенням психоемоційної характеристики засудженого та відповідних до неї рекомендацій; висновок психіатра (у формі медичної довідки) про відсутність у засудженого психічних розладів; висновок (кримінально-виконавча характеристика) начальника відділення СВІПР, який безпосередньо працює із засудженим, із зазначенням у ньому власної думки про характер особистісних змін у його поведінці).

Розділ 3. „Кримінально-виконавча характеристика у структурі основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки” складається з одного підрозділу.

У підрозділі 3.1. „Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки” здійснено аналіз впливу кримінально-виконавчої характеристики на застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, що дозволило визначити їхню ефективність. У межах дослідження вивчено думку персоналу колонії (опитано 120 співробітників цих установ) щодо ефективності застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації, передбачених ч. 3 ст. 6 КВК України. Це дозволило визначити, що сьогодні найбільш значимими засобами є: режим відбування покарання (39,2 %); соціально-виховна робота (10,8 %); суспільно корисна праця (3,3 %); громадський вплив (1 %). Загальноосвітнє та професійно-технічне навчання не розглядаються персоналом як ефективний засіб у досягненні виправлення і ресоціалізації засуджених (0 %). Поряд з цим, перевага надається комплексному застосуванню цих засобів (45,8 %).

У пункті 3.1.1. „Режим відбування покарання засудженими у виправних колоніях максимального рівня безпеки” досліджується вплив кримінально-виконавчої характеристики на застосування режиму відбування покарання у ВК максимального рівня безпеки. У цьому контексті проаналізовано теоретичні підходи до визначення режиму відбування покарання, що дозволило дійти висновку про відповідність існуючого у законодавстві визначення теоретичним засадам, завдяки чому забезпечується належне застосування інших засобів виправлення і ресоціалізації.

У межах дослідження режиму відбування покарання засудженими дисертантом надано визначення прогресивної системи відбування покарання як порядку відбування та виконання покарання, який за допомогою засобів виправлення і ресоціалізації передбачає зміну умов тримання засудженого в залежності від ступеня його виправлення. Обґрунтовано пропозиції щодо запровадження окремих елементів цієї системи (у межах ВК максимального рівня безпеки) для засуджених до ДПВ.

У пункті 3.1.2. „Суспільно корисна праця засуджених у виправних колоніях максимального рівня безпеки” дисертант аналізує особливості організації праці засуджених у цих колоніях, серед яких визначені наступні: відсутній порядок прийому на роботу та звільнення від виконання трудових обов’язків; місце роботи та її характер обираються в залежності від можливостей адміністрації і виробництва колонії; у засуджених відсутні трудові книжки, а у випадку отримання травми пенсію у зв’язку із інвалідністю вони можуть отримувати лише після звільнення, що є порушенням Конституції України. Кримінально-виконавча характеристика при цьому відтворює ступінь сприйняття засудженими основних засобів виправлення і ресоціалізації, виявляє мотивацію поведінки у ставленні до праці.

У пункті 3.1.3. „Соціально-виховна робота із засудженими у виправних колоніях максимального рівня безпеки” розглядається у контексті діяльності персоналу щодо надання індивідуальної допомоги засудженому, який перебуває у місцях позбавлення волі, шляхом інформування, діагностики, консультування, педагогічної і психологічної підтримки.

Зазначається, що кримінально-виконавча характеристика дозволяє начальникові відділення СВІР виявляти недоліки у складанні програми диференційованого виховного впливу на засудженого, яка є ключовим документом в оцінці ефективності соціально-виховної роботи. До таких недоліків дисертант відносить наступні: замала кількість відомостей, необхідних для вивчення засудженого протягом строку перебування у виправній колонії; наявність оціночних понять, які неоднозначно розуміються персоналом; відсутність оцінки виконання програми широким колом співробітників виправної колонії, що має значення для об’єктивності результатів її виконання. Встановлено неоднозначне ставлення з боку персоналу ВК максимального рівня безпеки до цього засобу виправлення і ресоціалізації. Поряд з цим засуджені позитивно ставляться до заходів соціального-виховного характеру (51,3 %) у межах такої роботи, і це свідчить про її вагомe значення для досягнення мети покарання.

У пункті 3.1.4. „Загальноосвітнє та професійно-технічне навчання засуджених у виправних колоніях максимального рівня безпеки” виявлено взаємообумовлений зв’язок між наявністю освіти у засудженого та у плануванні ним свого майбутнього, оскільки наявність освіти забезпечує впевненість засудженого у плануванні життя на волі. Зроблено висновок, що наявність у кримінально-виконавчій характеристиці відомостей про освітній рівень і фахову підготовку засудженого зможе відповідним чином, з урахуванням побажань, а не тільки потреб виробництва, працевлаштувати його на виробництві колонії та забезпечити у перспективі працевлаштування після звільнення.

У пункті 3.1.5. „Громадський вплив на засуджених у виправних колоніях максимального рівня безпеки” стверджується, що громадський вплив на засуджених у цих виправних колоніях не має ознак системності. Основними його формами реалізації є: участь представників громадськості у засіданні спостережних комісій, а також діяльність релігійних організацій. Натомість благодійні організації не беруть участі у суспільному житті ВК максимального рівня безпеки. Дієвим інститутом участі громадськості у виправленні і

ресоціалізації цих засуджених є спостережні комісії. Враховуючи це, доводиться необхідність використання в їхній діяльності кримінально-виконавчої характеристики як джерела отримання об'єктивних відомостей про засудженого, що відбуває покарання у ВК максимального рівня безпеки.

ВИСНОВКИ

У дисертації визначено теоретичну модель та з'ясовано сутність кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, викладено основні результати дослідження, сформульовано пропозиції та рекомендації щодо її наукового та практичного використання.

З наукової та практичної точок зору дане питання ще не було предметом наукового дослідження, тому його результати, які викладені у цій праці, дозволяють сформулювати такі висновки та пропозиції.

1. Проведений комплексний і системний аналіз наукової та юридичної літератури дозволяє стверджувати, що першоджерелом кримінально-виконавчої характеристики засуджених є виправно-трудова характеристика, яка розкривала їх кількісний та якісний склад.

2. Конструювання поняття кримінально-виконавчої характеристики засуджених дозволило визначити її як врегульоване чинним кримінально-виконавчим законодавством, передбачене у часі комплексне вивчення особи, яка відбуває покарання у виправній колонії максимального рівня безпеки, завдяки чому забезпечується вибір й застосування засобів виправлення і ресоціалізації засудженого та його адаптація після звільнення.

3. Обґрунтовано думку про те, що в структурі кримінально-виконавчої характеристики серед ознак соціально-демографічного характеру слід виділити: стать, вік, сімейний стан та освітній рівень засуджених. Їх аналіз дає підстави стверджувати, що серед засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, значною є група засуджених віком від 25 до 35 років (49 %), які мають здебільшого середню освіту; неодружені (57 %); розлучені (18 %); підтримують стосунки з батьками, дружиною та дітьми (71,6 %). Такі особливості дозволяють враховувати зміни в особистості засудженого протягом тривалого строку відбування покарання у ВК максимального рівня безпеки. Дисертантом на основі правового аналізу визначено, що колоніям цього рівня безпеки є притаманним відбування покарання в них тільки засуджених чоловіків.

4. Враховуючи тривалий термін ув'язнення засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки та їхній низький рівень освіти, запропоновано запровадити дистанційне навчання з метою здобуття ними вищої освіти, що полегшить у подальшому реінтеграцію у суспільство.

5. Правовий статус засуджених, як одна з ознак кримінально-виконавчої характеристики, має свої особливості, пов'язані із виконанням у ВК максимального рівня безпеки двох видів кримінальних покарань. Йому

притаманне доповнення вже існуючих норм закону підзаконними нормативними актами, а саме: інструкціями, наказами, розпорядженнями, що суперечить Конституції України. На цій основі надано визначення правового статусу засуджених як законодавчо закріпленої сукупності прав, обов'язків та інтересів, що передбачені порядком та умовами відбування покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки.

6. У процесі дослідження встановлено, що у ВК максимального рівня безпеки має місце низький рівень допущених порушень режиму тримання засудженими до довічного позбавлення волі, який обумовлений максимальним рівнем їхньої ізоляції та умовами відбування покарання.

7. Дисертант проаналізував існуючі види оцінки ступеня виправлення засуджених, що дозволило виявити їх певну недосконалість. У зв'язку з цим запропоновано новий перелік критеріїв оцінки кожного зі ступенів виправлення. Для оцінки впливу засобів виправлення та ресоціалізації на особистість засуджених до ДПВ обґрунтовано необхідність запровадження нового критерію такої оцінки – ступеня їхньої суспільної небезпеки.

8. Досліджено соціально-психологічні ознаки засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, шляхом вивчення їхнього соціального середовища та психологічних особливостей. Завдяки кримінально-виконавчій характеристиці визначено особливості їхньої адаптації до середовища засуджених та їхню психологічну характеристику. Виділені наступні психологічні ознаки засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки: агресія, акцентуації характеру, ставлення до злочину та призначеного судом покарання.

9. Запропонована кримінально-виконавча характеристика дозволила провести аналіз ефективності застосування у ВК максимального рівня безпеки основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених. Отримані результати дають підстави вважати, що:

– режим, за результатами опитування співробітників, є ефективним засобом виправлення і ресоціалізації засуджених (39,2 %). Дослідивши його функції та зміст, можна стверджувати, що кримінально-виконавча характеристика дозволяє оцінити дотримання засудженими основних вимог режиму у ВК максимального рівня безпеки;

– необхідно запровадити окремі елементи прогресивної системи відбування покарання засудженими до ДПВ, які полягають у зміні їхніх умов тримання в межах ВК максимального рівня безпеки;

– кримінально-виконавча характеристика сприяє виваженому застосуванню основних форм і методів соціально-виховної роботи із засудженими;

– кримінально-виконавча характеристика довела важливість наявності освіти у засуджених як складового елементу процесу їх ресоціалізації. Запропоновано для підвищення освітнього рівня засуджених використовувати дистанційну форму навчання;

– проведене дослідження виявило низку особливостей в організації суспільно корисної праці засуджених, які несуть ознаки примусовості:

відсутність механізму прийому на роботу та вибору характеру роботи; застосування специфічних заходів стягнення; обмеження у трудових правах. Поряд з цим виявлено високий рівень їхньої готовності до праці (49,2 % засуджених до позбавлення волі та 86 % – до ДПВ);

– участь громадськості у діяльності ВК максимального рівня безпеки є малоефективною. Це обумовлено тим, що вона обмежується лише участю у роботі спостережних комісій, які не охоплюють усі сфери життя в колонії. Пропонується залучати до роботи й інші громадські інституції (благодійні та релігійні організації);

– при опрацюванні матеріалів, необхідних для розгляду можливості застосування до засуджених ст. 81, 82 КК України, спостережними комісіями рекомендовано при прийнятті рішення враховувати їх кримінально-виконавчу характеристику.

10. За результатами проведеного дослідження дисертантом запропоновано внести зміни до низки нормативно-правових актів, а саме:

– доповнити та викласти ст. 150 КВК України у такій редакції:

Засуджені до довічного позбавлення волі чоловіки відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки.

Засуджені до довічного позбавлення волі жінки відбувають покарання у виправних колоніях середнього рівня безпеки;

– внести зміни до ч. 1; ч. 2 ст. 112 ч. 2 ст. 140; ч. 5 ст. 151 КВК України і викласти їх у наступній редакції:

1) абзац перший частини першої ст. 112 викласти в такій редакції:

а) *Число посилок (передач) і бандеролей, що одержують засуджені, які тримаються в колоніях, не обмежуються.*

б) друге речення частини другої виключити;

2) абзац четвертий частини другої статті 140 викласти в такій редакції:
одержувати посилки (передачі) і бандеролі;

3) абзац четвертий частини п'ятої статті 151 викласти в такій редакції:
одержувати посилки (передачі) і бандеролі;

– внести зміни до ч. 5 ст. 152 КВК України, доповнивши її абзацом б:
отримувати один раз на шість місяців тривале побачення;

– ч. 1 ст. 95 КВК України доповнити реченням наступного змісту:

Для засуджених до довічного позбавлення волі встановлюється місячний термін перебування у дільниці карантину діагностики і розподілу;

– внести зміни до ч. 1; 3 ст. 101 КВК України та викласти їх у такій редакції:

з приміщень камерного типу в звичайні жилі приміщення колонії максимального рівня безпеки – після фактичного відбуття не менше однієї четвертої призначеного судом строку покарання – далі за текстом;

Засуджені, які злісно порушують режим відбування покарання, можуть бути переведені: з дільниці соціальної реабілітації до іншої дільниці; з колонії середнього рівня безпеки в звичайні жилі приміщення колонії максимального рівня безпеки; із звичайних жилих приміщень колонії максимального рівня

безпеки у приміщенні камерного типу колонії максимального рівня безпеки.

– доповнити ч. 5 ст. 123 КВК України та викласти її у такій редакції:

Програми диференційованого виховного впливу на засуджених повинні враховувати можливості виховної функції режиму відбування покарання, загальноосвітнього, професійно-технічного навчання, заходів заохочення і стягнення, які застосовуються до осіб, позбавлених волі, їхню кримінально-виконавчу характеристику, участь у самодіяльних організаціях засуджених, вплив громадських, благодійних і релігійних організацій, а також самовиховання засуджених;

– доповнити ч. 4 абзацу 2 п. 7.8 Наказу Міністерства юстиції України № 140/5 від 18.11.2003 року „Про внесення змін та доповнень до Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні” та викласти її у наступній редакції:

Крім випадків видачі такої довідки особі, яка відбуває покарання в установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України. Така довідка видається за дорученням засудженого уповноваженому представнику адміністрації установи виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України;

– доповнити п. 2 Інструкції щодо складання та реалізації індивідуальної програми соціально-психологічної роботи із засудженими, передбаченої Додатком 1 п. 2 Положення про відділення соціально-психологічної служби, затвердженого наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань № 33 від 17 березня 2000 року, Розділом III („Кримінально-виконавча характеристика”), а далі за текстом і в порядку, передбаченому структурою Програми;

– виключити ч. 2 п. 3.3 Інструкції про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Царюк С. В. Вплив кримінально-виконавчої характеристики на процес виправлення і ресоціалізації засуджених / С. В. Царюк // Південноукраїнський правничий часопис. – 2007. – № 3. – С. 75–77.

2. Царюк С. В. Правова природа кримінально-виконавчої характеристики засуджених / С. В. Царюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 3 (34). – С. 249–255.

3. Царюк С. Особливості виконання покарання у виді довічного позбавлення волі / С. Царюк // Юридична Україна. – 2008. – № 10 (70). – С. 95–101.

4. Царюк С. В. Моніторинг засуджених до тривалих строків покарання / С. В. Царюк // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3. – С. 279–287.

5. Царюк С. В. Окремі питання характеристики засуджених до кримінального покарання у виді позбавлення волі : тези доповідей VI Міжвуз. науково-практичної конференції [Історико-правові і соціально-економічні аспекти розвитку общества]. – Чернігов : Українсько-Російський

институт (філіал) МГОУ в г. Чернигове, 2007. – С. 118–119.

6. Царюк С. В. Значення кримінально-виконавчої характеристики для вивчення особи засудженого : зб. матер. Міжнар. науково-практичної конференції [„Проблеми запобігання злочинності в органах і установах виконання покарань”], (Чернігів, 21 грудня 2006 р.). – Чернігів : ЧЮК ДДУ ПВП, 2007. – С. 110–112.

7. Царюк С. В. Окремі питання кримінально-виконавчої характеристики засуджених : тези II Міжнар. науково-практичної конференції [„Від громадянського суспільства – до правової держави”]. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – С. 462–465.

8. Царюк С. В. Актуальні питання виконання покарання у виді довічного позбавлення волі : науково-практичний семінар [„Актуальні проблеми відбування покарань в Україні”]. – Кіровоград, Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2007. – С. 23–24.

9. Царюк С. В. Ресоціалізація засуджених до тривалих строків покарання : матер. науково-практ. семінару [„Державна політика у сфері кримінальної юстиції та забезпечення правопорядку в Україні”]. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2008. – С. 95–97.

10. Царюк С. В. Ресоціалізація засуджених до довічного позбавлення волі : міжвуз. науково-практ. конференція [„Актуальні питання підвищення ролі громадськості в процесі виправлення та ресоціалізації осіб, які відбувають покарання в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України”], (Чернігів, 15 квітня 2008 р.). – Чернігів : ЧЮК ДДУ ПВП, 2008. – С. 199–201.

АНОТАЦІЇ

Царюк С.В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2009.

У дисертації проведено дослідження кримінально-виконавчої характеристики засуджених та її місце у структурі основних засобів виправлення і ресоціалізації у виправних колоніях максимального рівня безпеки. Здійснено аналіз зародження і становлення кримінально-виконавчої характеристики засуджених, визначено її функції та структуру, яка дозволяє сформулювати уявлення про перебіг процесу виконання та відбування покарання у виправних колоніях даного виду.

Наведено кримінально-виконавчу характеристику засуджених, які відбувають покарання у цих колоніях, запропоновано впровадити окремі елементи прогресивної системи відбування покарання засудженими до довічного

позбавлення волі. Досліджено кримінально-виконавчу характеристику у структурі основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, які відбувають покарання у ВК максимального рівня безпеки, що дозволяє визначити ефективність їх застосування.

Ключові слова: кримінально-виконавча характеристика, виправні колонії максимального рівня безпеки, виправлення та ресоціалізація, особа засудженого.

Царюк С. В. Уголовно-исполнительная характеристика осуждённых, отбывающих наказание в исправительных колониях максимального уровня безопасности. – Рукопись.

Диссертация на получение учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Днепропетровский государственный университет внутренних дел. – Днепропетровск, 2009.

В диссертации осуществлено комплексное исследование содержательного наполнения понятия уголовно-исполнительной характеристики, её места в структуре основных средств исправления и ресоциализации осуждённых в исправительных колониях максимального уровня безопасности. Исследовано зарождение и формирование уголовно-исполнительной характеристики осуждённых. Проведенный анализ существующей юридической и научной литературы позволил сформулировать определение уголовно-исполнительной характеристики осуждённых, которые отбывают наказание в ИК максимального уровня безопасности, как предусмотренное уголовно-исполнительным законодательством во времени, комплексное изучение личности осуждённого, отбывающего наказание в исправительной колонии максимального уровня безопасности, с помощью которого обеспечивается выбор и применение основных средств исправления и ресоциализации, а также его адаптация после освобождения.

Также на основании изучения существующих в науке уголовно-исполнительного права характеристик личности осуждённого определена структура уголовно-исполнительной характеристики, которая позволяет сформировать представление о протекании процесса исполнения и отбывания наказания в исправительных колониях максимального уровня безопасности.

Рассмотрены следующие структурные элементы уголовно-исполнительной характеристики: социально-демографические, социально-психологические признаки осуждённых, правовой статус и условия отбывания наказания, а также степень их исправления.

Приведена уголовно-исполнительная характеристика осуждённых, которые отбывают наказание в этих колониях с учётом вышеперечисленных структурных элементов. Проведенное исследование позволило выделить наиболее значимые социально-демографические признаки в структуре личности этих осуждённых, включающие в себя: пол, возраст, образование. При рассмотрении правового статуса данной категории осуждённых определены его особенности, обусловленные спецификой ИК максимального уровня безопасности. Она заключается в том, что администрация этих колоний исполняет два разных вида

уголовных наказаний (лишение свободы на определённый срок и пожизненное лишение свободы). Изучен порядок исполнения и условия отбывания уголовных наказаний в виде лишения свободы на определённый срок и пожизненного лишения свободы в ИК максимального уровня безопасности, что позволило сформулировать соответствующие предложения по усовершенствованию норм уголовно-исполнительного законодательства. Рассмотрены существующие критерии определения степени исправления осуждённых, отбывающих наказание в ИК максимального уровня безопасности. Изучены социально-психологические особенности осуждённых, отбывающих наказание в ИК максимального уровня изоляции, что позволило выделить два периода их социального становления: период социальной адаптации и последующий период пребывания в колонии. К психологическим особенностям данной категории осуждённых отнесены следующие: агрессивность и наличие различных акцентуаций характера.

На основании полученных результатов исследования предложено внедрить некоторые элементы прогрессивной системы отбывания наказания осуждёнными к пожизненному лишению свободы. Исследована уголовно-исполнительная характеристика в структуре основных средств исправления и ресоциализации осуждённых, отбывающих наказание в ИК максимального уровня безопасности, что позволило оценить эффективность их применения персоналом.

Ключевые слова: уголовно-исполнительная характеристика, исправительные колонии максимального уровня безопасности, исправление и ресоциализация, личность осуждённого.

Tsaryuk S.V. Criminal executive characteristic of the convicted who serve their sentence in the maximal security level penal colonies. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of law candidate scientific degree on speciality 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – Dnepropetrovsk state university of internal affairs. – Dnipropetrovsk, 2009.

In the dissertation the research of criminal executive characteristic of the convicted and its value for the basic ways of correction and resocialization in the maximal security level penal colonies application is made. The analysis of criminal executive characteristic of convicted origin and formation is made, its functions and structure which allows to form the representation of punishment serving and implementation process motion in the penal colonies of this kind are determined.

Criminal executive characteristic of the convicted who serve their sentence in these colonies is given, the separate elements of the progressive system of punishment serving by lifelong convicted is suggested to implement. Criminal executive characteristic in the structure of the basic ways of convicted correction and resocialization of those who serve their punishment in the maximal security level penal colonies is examined that allows to define their application efficiency.

Key words: criminal executive characteristic, the maximal security level penal colonies, correction and resocialization, personality of the convicted.